

Filozofija moći Romana Guardinija

ŠIMO ŠOKČEVIĆ*

UDK: 1 Guardini, R.
Izvorni znanstveni rad
Primljeno:
29. lipnja 2015.
Prihvaćeno:
10. rujna 2015.

Sažetak: Članak promišlja filozofsko shvaćanje moći s tezom da se kroz Guardinijevo razumijevanje toga pojma reflektira istinska filozofija moći, ali i da u osjećaju za tajnovito, u konačnici »teološko«, filozofija zadobiva svoju autentičnu moć. U prvom dijelu analizira se filozofsko poimanje moći, a u drugom dominacija tehnike i depersonalizacije moći. Treći, posljednji dio, razmatra načine kako utemeljiti istinsku filozofiju moći na biblijskim i srednjovjekovnim korijenima autentičnom egzistencijom te ispravnim odnosom znanja i slobode.

Ključne riječi: Romano Guardini, moć, tehnika, istina, filozofija, teologija.

Pojam zatvorske ćelije u mnogima budi negativne konotacije. Najčešće ju se povezuje s određenim zlodjelima koja su prethodila zatvaranju pojedinih osoba, a njih se percipira kao lišene slobode i time usamljene, otuđene, ali i opasne za društvo i okolinu. Ne ulazeći sada u sudske postupke, pitanje nevinosti i krivnje, tj. činjenicu da i nevini ljudi mogu završiti u zatvoru, čini se da, kada je riječ o dugotrajnom odsluženju zatvorske kazne, postoje dvije vrste ljudi. S jedne strane postoje oni koji su se pomirili sa svojom situacijom i s vremenom zavoljeli svoju zatvorsku ćeliju te si stvaraju svoj mali svijet koji im pruža sigurnost te prividnu slobodu i znanje. S druge strane, postoje ljudi koji se svim silama trude pobjeći iz zatvora, jer žude za slobodom i odbijaju tu lažnu, prividnu slobodu koju stvaraju ovi prvi, pomirujući se sa situacijom kakva jest. Kada govorimo o toj drugoj kategoriji ljudi, tu također moramo razlikovati između onih koji doslovno, fizički, žele pobjeći i onih koji na misaonoj razini, primjerice pisanjem, žele ostvariti taj čin bijega u slobodu.

Tako možemo reći da su neke od važnijih knjiga nastale upravo u zatvorima.¹ U zatvorskoj ćeliji nastalo je i djelo

* Doc. dr. sc. Šimo Šokčević,
Katolički bogoslovni fakultet
u Đakovu Sveučilišta J. J.
Strossmayera u Osijeku,
P. Preradovića 17,
31400 Đakovo, Hrvatska,
simo.sokcevic@djkbf.hr

¹ Među najpoznatijima svakako je *Don Quijote* Miguela de Cervantesa, *Građanska nespošlušnost* H. D. Thoreaua, *Pismo iz zatvora Birmingham* Martina Luthera Kinga, *De profundis* Oscara Wildea, autobiografija Nelsona Mandele te mnogi drugi naslovi.

De consolatioe philosophiae koje je napisao jedan od najvećih intelektualaca Europe početkom VI. stoljeća, Boetije, boraveći u zatvoru u Paviji (današnjoj Padovi). U kakvoj su vezi Boetije, njegovo djelo i Guardinijeva filozofija moći? Boetije u svojem djelu govori o čovjeku, njegovu odnosu prema prirodi i Bogu, o sreći i sudbini te o dobru i zlu. On nastoji uvidjeti u čemu je vrijednost i smisao ljudskoga življenja. U razgovoru s personificiranom Filozofijom (on je opisuje kao stariju damu sjajnih i prodornih očiju; krjepka držanja, neiscrpne životne snage...), koja mu dolazi u tamnicu, i od koje, između ostaloga, doznaje da je Bog ono istinsko Dobro za kojim svaki čovjek traga, te »ljudska duša zapravo uživa najveću slobodu kada kontemplira nad božanskim«. ² Ići prema tom istinskom Dobru, kontemplirati nad njim, za Boetija istinska je snaga i moć, jer »moć je atribut dobra, a nemoć atribut zla«. Prema tomu, prividna moć koju zlu ljudi imaju, koju najčešće percipiramo kao pravu, zapravo je plod njihove slabosti, tj. zlo koje čine ne bi činili da su mogli »očuvati sposobnost činjenja dobra«, naglašava Boetije. ³

Upravo ovo Boetijevo poimanje moći dodirna je točka s poimanjem moći koje pronalazimo kod Romana Guardinija. Međutim, naša je teza šira, u smislu da se upravo Guardinijevim poimanjem moći provlači istinska filozofija moći, ali i da u osjećaju za cjelovito, tajnovito, otajstveno, u konačnici »teološko« (koje je Guardiniju na prvom mjestu) filozofija zadobiva svoju autentičnu moć. Tomu u prilog ide i činjenica da Guardinijeva filozofija moći ne nudi gotove programe ili nekakve strategije, usklađujući se s uzusima tehničke civilizacije, već u otvorenosti prema cjelini bitka analizira ono što je pogrešno u novovjekovnom i suvremenom poimanju moći i pokušava moć izravno usmjeriti prema onomu što je, po njegovu mišljenju, razumno i smisleno. Stoga ovim radom cilj nam je prikazati Guardinijevu filozofiju moći, prvotno u odnosu na druge autore koji su zalazili u tu problematiku, ali jednako tako vidjeti u kolikoj je mjeri njegovo poimanje moći danas aktualno te tako nastaviti promišljati tamo gdje je on u prošlom stoljeću stao.

1. Filozofsko poimanje moći

Pojam moći u filozofiji primarno označava kapacitet proizvođenja ili sprječavanje određene promjene. Suvremeni i novovjekovni filozofi, kada raspravljaju o moći, uglavnom je pozicioniraju u društveno-politički kontekst i to djelomično s pravom jer je moć »konstitutivno povezana sa svakom društvenom tvorevinom«. ⁴ U tom se kontekstu moć često prebacuje i u interesnu sferu, što možda najbolje opisuje

² BOETHIVS, *Consolatio philosophiae*, 1, m. II, 26 – 3,18 [C. MORESCHINI (ur.), *Consolatioe philosophiae. Opuscula theologica*, K. G. Saur Verlag, München-Leipzig, 2005.]

³ Usp. *Isto*, 4, III, 19-31

⁴ Moć, u: A. HALDER (ur.), *Filozofijski rječnik*, Naklada Jurčić, Zagreb, 2008., str. 209.-210.

Thomas Hobbes time da su moći sredstva kojima čovjek raspolaže radi dobivanja nekog budućeg vidljivoga dobra i stoga je ta beskonačna borba za moć zapravo u srži neodvojiv dio ljudske naravi.⁵ Tako i Max Weber definira moć kao određenu »vjerojatnost da će pojedinac ili određena skupina nametnuti i provesti svoju volju, usprkos otporu drugih«. ⁶ Dakle, vidimo da se govor o društvenoj moći manje povezuje s nekakvim ciljem i svrhom, a više s određenim sredstvima kojima se moć želi demonstrirati, kao što su prisila ili pak manipulacija.

Na taj filozofsko-sociološki aspekt nadovezuje se još jedan aspekt moći, a to je normativni, čija je osnovna ideja ta da se etičkim normama treba spriječiti samovolju i ograničiti nasilje. Te normativne aspekte naglašava Hannah Arendt koja smatra da »moć odgovara ljudskoj sposobnosti ne samo djelovanja, nego djelovanja u suglasju«. ⁷ Moć ima grupni karakter, ona nije svojstvo pojedinca. Arendt ističe da kad kažemo da netko ima moć, mi u stvari mislimo da ga je »neka skupina ovlasila da govori u ime te skupine«. ⁸ Arendt promatra moć u odnosu prema nasilju i ističe da je iluzija vjerovati da je nasilje preduvjet za moć i da je moć samo obična fasada. Za nju moć i nasilje totalne su suprotnosti, »tamo gdje jedno vlada, drugo je odsutno«. Nasilje se javlja tamo gdje nema moći i ako se prepusti samo sebi, ono može dovesti u konačnici do iščeznuća moći.⁹

Na specifičan i sebi svojstven način o moći promišlja i Michel Foucault ističući da smo okruženi modernim sustavima moći, a njihova snaga upravo je u tom što koriste maske i svaki ima svoju varijantu istine. Po njemu moć ima univerzalni karakter, ona je posvuda i nije joj moguće umaći.¹⁰ Foucault ističe da nova tehnologija percipira pojedinca kao objekt kontrole, koji se mjeri i kategorizira. Tako primjerice u kontekstu seksualne žudnje postajemo objekti kontrole. To se ne čini, kao prije, na način određenih prohibicija. Foucault ističe da se nama čini da ostvarujemo određenu slobodu time što odbacujemo stare zabrane, ali u stvari nama dominiraju slike koje nam govore kakvi trebamo izgledati da bismo bili potpuna i ispunjena seksualna bića. Te su slike u stvari vrlo moćna sredstva kontrole, koja ne djeluje više u formi kontrole putem represije, već kontrole putem stimulacije: »razodjeni se – ali budi vitak, zgodan, preplanuo«. Tu vidimo da se radi o dijaboličkoj prijevari, gdje

⁵ Usp. T. HOBBS, *Leviathan*, Cambridge University Press, 1991. (Prvo poglavlje).

⁶ M. WEBER, *Economy and Society*, sv. 1., Bedminster Press, New York, 1968., str. 53.

⁷ H. ARENT, *O nasilju*, Alexandria Press, Beograd, 2002., str. 56.

⁸ *Isto*.

⁹ *Isto*, str. 70.-71.

¹⁰ Usp. M. FOUCAULT, *Znanje i moć*, Globus, Zagreb, 1994. U istraživanju Foucaultove misli koristili smo i ovaj naslov: M. FOUCAULT, *Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings, 1972-77*, Pantheon Books, New York

na putu oslobođenja pokušavamo pobjeći od moći starih modela, a u stvari živimo pod utjecajem novih oblika moći, no kojih se ne lišavamo tako lako, već igramo njihovu igru u koju smo inače duboko uvučeni, a to je igra u kojoj se znanje pretiče u moć i moć u znanje te se stvara ambijent »kolektivne dresure«¹¹. Drugim riječima, mi smo danas u svojevrsnom zatvoru. No, gdje je on vidljiv? Zatvor o kojem govori naš autor nije zatvor u doslovnom smislu, rekli bismo da se tu radi o virtualnom »cyber« zatvoru naše tehničke civilizacije. Umjesto spoznaje, nama dominiraju, uz pomoć sveprisutnoga marketinga, stimulirane želje i tako smo »kolektivno izdresirani«, hodajući zombiji vođeni pametnim telefonima i »gadgetima« najnovije generacije.

Kompariranjem poimanja moći Romana Guardinija s ovim dominantim promišljanjima u novovjekovnoj i suvremenoj filozofiji i sociologiji možemo uočiti da Guardini definira moć, otprilike, na način kako to čine i drugi filozofi, tj. on ističe da je moć »sposobnost promjene«, ali i »svijest o toj sposobnosti«.¹² Međutim, već u drugoj odrednici moći po Guardiniju vidimo razliku, jer moć, prema našem autoru, ima snažno naglašen teleološki karakter, što znači da »čeka usmjerenje« prema nekoj svrsi i nije svrha sama sebi.¹³ Prema tomu Machiavellijevi i Hobbesovi principi, prisutni u modernoj politici i društvu, koji se odnose na zamjenu sredstava i ciljeva, te time i na isključivanje teleološkoga aspekta moći, za Guardinija su krajnje neprihvatljivi.

Također, prema našem autoru, nema stvari koja bi bila »u sebi tako vrijedna i značajna kao što je moć«¹⁴. Ona zadobiva svoj karakter tek onda kad je netko postane svjestan i kad se prema njoj odnosi odgovorno. Guardini primjećuje u nacizmu, dijalektičkom materijalizmu, također i unutar društveno-ekonomskih i tehničkih procesa svojega vremena, ali i unutar radikalnoga individualizma, da se upravo tu odgovornost želi zatrti, »odvojiti moć od osobe« i svesti sve na puke »sile prirode«¹⁵. To upravo čini i Nietzsche u svojoj filozofiji, učinivši moć značajnim prirodnim procesom. Prema Guardiniju, Nietzsche je puno suptilnije, nego neki kolektivistički sustavi izbjegao odgovornost, jer je zadržao individualnu inicijativu. No, taj je pojedinac »s onu stranu dobra i zla«, čista kreativna moć. Tako kao pojedinac on postaje »priroda« u kojoj energije zemlje, svijeta i kozmosa bivaju učinkovite. Guardini se ne slaže s Nietzscheom i smatra da je u stvarnosti pojedinac

¹¹ Isto, str. 162.

¹² R. GUARDINI, *Das Ende der Neuzeit/Die Macht. Ein Versuch zur Orientierung – Versuch einer Wegweisung*, Matthias-Grünwald-Verlag, Mainz, Paderborn, 1986., str. 101.

¹³ Isto.

¹⁴ Isto, str. 102.

¹⁵ Isto, str. 105.

osoba i po naravi moralno odgovoran, a ne »onkraj dobra i zla«¹⁶. Upravo takve strukture, koje zatiru odgovornost, dovode do zla i predstavljaju korupciju moći, no ne i njezino uništenje. Naime, prema Guardinija moć je neuništiva.

Time dolazimo i do posljednjega aspekta u Guardinijevu shvaćanju moći, koji samo naizgled sliči Foucaultovu poimanju moći, a to je univerzalnost. Naime, Guardini smatra da se svaka čovjekova aktivnost izravno ili neizravno može povezati s moći. Svaki naš čin stvaranja, posjedovanja, uživanja proizvodi trenutni osjećaj moći. U pozitivnom smislu to daje osjećaj sigurnosti, samopouzdanja, ali u negativnom to se može reflektirati kroz aroganciju, ponos, taštinu... Time vidimo da svijest o moći ima »opći, ontološki karakter«. Moć je zapravo »izričaj egzistencije, izričaj koji može usmjeriti prema pozitivnom ili negativnom, prema istini ili laži, ispravnom ili progrješnom«¹⁷.

Upravo u tom »ontološkom karakteru« moći smatramo da je ključna razlika u Guardinijevu i Foucaultovu poimanju moći. Iako Foucaultova analiza zbog interiorizacije problema djelomično podsjeća na Guardinijeve analize, ipak Foucault ostaje na razini socioloških razmatranja. Zapravo postavlja se pitanje je li uopće moguće govoriti o moći bez korelacije s istinom i slobodom? Naime, potpuno je zamisliva Foucaultova ideja da moć i dominacija često nemaju izravno pred sobom pojedinca koji bi na bilo koji način nametao svoju volju drugima. No, ipak, pojam moći ili prisile u ovom kontekstu zahtijeva konkretnu prisilu koja se nameće nekome kao proces koji je povezan s određenim ljudskim djelovanjem. U protivnom, taj pojam gubi svoje značenje.

Osim toga, kad se malo dublje pogleda Foucaultova filozofija moći, onda se tu može prepoznati i snažan Nietzscheov utjecaj, gdje ne postoji poredak ljudskog života ili ljudska narav na koju se čovjek može ugledati na način da bi prosuđivao ili vrjednovao načine života. Postoje samo različiti diskursi nametnuti od ljudi koji slijede svoju volju za moć. Upravo Foucault se zalaže za te relativističke teze, u smislu da čovjek nije u stanju razlučiti što je istina između formi života i također smatra da te različite forme u stvari uključuju nametanje moći. Upravo ta ideja o »režimima istine«, koju često nalazimo kod Foucaulta, zapravo je Nietzscheova teza. U tom smislu Foucault percipira istinu kao onu koja je podređena moći. Uostalom, on i sam kaže: »Svako društvo ima svoj režim istine, svoju 'opću politiku' istine, tj. tipove diskursa koje prihvaća i čini da funkcioniraju kao istiniti; mehanizme i instance koji omogućuju razlikovanje istinitih ili pogrješnih izričaja, način na koji se sankcioniraju jedni i drugi; tehnike i postupke koji se koriste da se dođe do istine; status

¹⁶ *Isto*.

¹⁷ *Isto*, str. 109.

onih koji su zaduženi za to da naznače ono što funkcionira kao istinito.«¹⁸ Takav je tip diskursa za Foucaulta i diskurs tehničke civilizacije u koju smo svi uronjeni i koja nas »kolektivno dresira« i zbog koje smo sve više alijenirani jedni od drugih.

Dakle, s obzirom da je moć univerzalna, ona se ne može promatrati samo u sociološkom kontekstu. U tu je zamku svjesno ili nesvjesno na neki način upala i H. Arendt. Naime, afirmativno je to kada ona pozitivno promatra moć i kada kaže da moć u društveno-političkom kontekstu ne bi smjela biti povezana s nasiljem, međutim ontološki gledano, kako zapaža Koprek u svojoj analizi problematike moći, moć i nasilje u stvari su dvije »paralelne veličine«.¹⁹ No, doista je iluzorno očekivati da će postojati strukture koje će pravno omogućiti to da ljudi jedni drugima ne nanose nasilje, tj. ne demonstriraju svoju fizičku ili bilo koji drugi tip moći. Uostalom, to je već jasno raskrinkao Foucault, ali i općenito to nalaže sloboda jer sloboda jednoga nužno je iskazivanje moći za drugoga. To je upravo Guardinijeva teza o univerzalnosti moći i u konačnici o njezinoj neuništivosti, kojom dolazimo i do poznate Rahnerove teze, koju u svojoj analizi potencira Koprek, a odnosi se na »transcendentalnu nužnost nasilja za ostvarivanje slobode«.²⁰

Ovdje nam je nemoguće ulaziti u sve analize koje bismo mogli svrstati u kategoriju filozofskoga poimanja moći, no i ovo što smo učinili dovoljno je da pokaže kako očitio filozofi i sociolozi pokušavaju objasniti fenomen moći, no najčešće nastojeći je ukrotiti, krećući se u društveno-političkim strukturama. Ono što bi trebalo biti rezultat takvih nastojanja često nam izmiče iz vidokruga, tj. ne vidimo da se to i događa. Zloupotreba moći prisutna je na svakom koraku i kao da svi pokušaji obuzdavanja moći završavaju neslavno. Na djelu je svojevrsna konfuzija gdje suvremeni čovjek više nije u stanju prepoznati pravi smisao moći, što ima za posljedicu da je izgubio, kako ističe Guardini, »moć nad vlastitom moći«.²¹ Dakle, očigledno je potrebna promjena paradigme, gdje smatramo da Guardinijeva filozofija moći s tezom da moć ima metafizičku, religioznu narav, može biti alternativa. Međutim postavlja se pitanje kako je došlo do prekretnice u razumijevanju tih bitnih karakteristika moći?

2. Dominacija tehnike i depersonalizacija moći

Još od XVII. stoljeća biblijsko učenje o početku i kraju svijeta poprilično je uzdržano, a s njim i hijerarhijske strukture te umjesto objektivnosti imamo dominaciju

¹⁸ M. FOUCAULT, *Znanje i moć*, str. 160.

¹⁹ I. KOPREK, *Moć moći*. Nekoliko misli o biti i smislu moći, u: *Obnovljeni život* 49(1994.)1, str. 76.

²⁰ *Isto*.

²¹ R. GUARDINI, *Konac novoga vijeka*, Verbum, Split, 2002., str. 87.

subjektivnog, tj. čovjek sam sebi postaje važan, njegovo Ja postaje »mjerilom za vrijednosti života«. ²² To će se kasnije pokazati kao temeljna karakteristika svih totalitarnih sustava. S vremenom se gubi i objektivna aksiologija (dobro se definira u terminima želje, žudnje) što dovodi do relativizacije etičkih normi i u konačnici se dolazi do stajališta da struktura: priroda – osobnost (subjekt) – kultura ne treba nikakvu normu koja bi stajala iznad nje. ²³ Naime, velik je problem novovjekovlja odbacivanje prožetosti ljudskoga života religioznošću, a upitnom se smatrala i Objava tako da se stvorio ne-kršćanski oblik življenja. Tako je nestala jedna autonomna slika svijeta, razriješena kršćanskih utjecaja, što vidimo da se kasnije manifestira i u kontekstu progresivne demokracije koja destruiira sve objektivizacije i u konačnici se pokazuje kao podmuklija od nacizma i komunizma jer se vješto skriva pod plaštem liberalizma i tolerancije.

a. »Artificijelna egzistencija«

U epohi koja je uslijedila nakon novovjekovlja, a koju Guardini ne imenuje, vidimo da se samo nastavlja započeti proces u kojem se nastavlja taj panteistički san čovjeka o sebi kao samodostatnoj cjelini, osim što sada njime dominira i tehnika koja može prouzrokovati djela prometejskoga karaktera, te naš autor na neki način smatra da su priče o koristi i boljitku čovjekovu uz pomoć tehnike upravo to – samo priče, a da se u pozadini krije vladavina koja ima za posljedicu da više nije dominantan, autonoman subjekt, već njega zamjenjuje čovjek mase. Međutim, to po sebi nije bezvrijedno, već predstavlja »ljudsku strukturu, koja je povezana s tehnikom i planiranjem«. ²⁴ Tu nema više želje da se živi iz neke vlastite inicijative, već se »samorazumljivo uklapa u organizaciju« i pojam osobe polako iščezava s društvenopolitičkoga horizonta. Čovjek je zanemario ontološki vidik ljudske osobe, tako da i vlastito etičko ponašanje više ne usmjerava prema logosu bitka.

On je tako pred vrlo ozbiljnom opasnošću da padne pod dominaciju »moći postvarenja« koja je usko povezana s dominacijom tehnike, gdje onda i čovjekovi odnosi prema prirodi, ali i prema drugim ljudima, postaju kalkulirajući, tehnički i funkcionalni. Time nastaje, po Guardiniju, tzv. »ne-humano« stanje u kojem se svjesno i prouzrokovano ujedno ne proživljava, jer čovjek uz pomoć tehnike može znati i više od toga što osjetilima može predočiti (primjerice u astronomiji) tako da, osim što gubi odnos neposrednosti prema prirodi, on mijenja i odnos prema svojim vlastitim djelima iz jednostavnog razloga što ih više ne može proživljavati,

²² Isto, str. 43.

²³ Usp. R. GUARDINI, *Das Ende der Neuzeit/Die Macht. Ein Versuch zur Orientierung – Versuch einer Wegweisung*, str. 145.

²⁴ R. GUARDINI, *Konac novoga vijeka*, str. 60.

već samo još proračunavati i nadzirati. To »ne-humano« za Guardinija nije ne-kakva čudoredna kategorija, nego se radi o tom da u današnje doba znanstvenotehničke civilizacije, kao što smo rekli, »polje čovjekova spoznavanja i djelovanja nadmašuje ono njegova doživljavanja«²⁵.

Govoreći o »ne-humanom« i »ne-prirodnom« kao ne-čudorednim kategorijama, već opisima stanja možemo primijetiti da Guardini zapravo nije protivnik tehnike, nije zagovornik u nekakvo vraćanje primitivnom divljaštvu, već on želi upozoriti da nas je dogmatizam napretka doveo do toga da čovjek više ne vidi istinu o sebi i o prirodi. Naime, radi se o tom da je priroda ono što jest po sebi, a kultura je ono što mi ljudi učinimo od nje. Tijekom povijesti kulturni je faktor rastao i dolaskom strojeva priroda je osvojena te je postala spremna za uporabu. Tako mi danas živimo u vremenima, kako kaže Guardini, »artificijelne egzistencije«, gdje smo utopljeni u apstraktno, u matematičke i tehnološke koncepte. Taj apstraktni aspekt postao je normativan u našem odnosu prema svijetu, kao i u pojedinačnom bivstvovanju. To ima za posljedicu da čovjek, uslijed dominacije tehničko-utilitarnoga, nije usmjeren na duhovnu dimenziju ljudske egzistencije. Tako iz života nestaje kontemplativni i holistički pristup stvarnosti, a u prvi plan stupa analitički i mehanicistički pristup, što kod čovjeka uzrokuje emocionalnu hladnoću i prazninu.²⁶

Hladnoća i praznina te dominacija apstraktno-mehanicističkoga posljedica je stvaranja sustava kontrole, što dovodi do smanjenja slobode, a time i kreativnosti. Tako danas imamo situaciju da čovjek kontrolira prirodu, država kontrolira građane, a autonomni ekonomsko-politički sustav upravlja cijelim svijetom. Dominira ideja univerzalnoga planiranja koju prati politička nužnost, povećanje populacije, ograničeni resursi i potreba za što boljom distribucijom. U konačnici, svrha je stvaranje nekakva »zemaljskog kraljevstva«.

Na koncu, postavlja se pitanje kamo to sve vodi? Guardini primjećuje da su ljudsko zdravlje i život bolje zaštićeni, ljudi manje rade, životni se standard poboljšava, čovjek s manje napora ostvaruje više toga, distribucija hrane bolje je organizirana,

²⁵ *Isto*, str. 70.

²⁶ O tom više u vrijednoj studiji o Guardinijevoj teologiji: A. DOMAZET, *Život u dijalogu s Bogom. Teologija i praksa molitve u spisima Romana Guardinija, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2009.*, str. 101.-102. Osim toga, treba napomenuti da Guardini smatra kako su krivom razumijevanju čovjeka doprinijeli i različiti filozofski pravci. Naime, čovjek nije takav kakvim ga prikazuje materijalizam jer ga »određuje duh koji se ne da izvesti iz ničeg materijalnog«. Također, njemu je problematičan i idealizam jer ugrožava ljudsku slobodu i odgovornost, a ništa manje problematičan nije ni egzistencijalizam po kojem čovjek nema »ništa prije sebe, ni biti, ni norme«. Čovjek, konstruiran ovim »izmima« i općenito novovjekovni čovjek za Guardinija je zapravo obična iluzija jer jedino realno jest to da postoji čovjek kao osoba, »koji egzistira čak i kad niječe svoju, vlastitu narav«. R. GUARDINI, *Konac novoga vijeka*, str. 78.

transport omogućuje to da se različite udaljenosti mogu puno brže pokriti, no što je s cjelinom? Naime, naš autor obavlja jedan misaoni eksperiment, sugerirajući da »zamislimo nekakav savršen osiguravajući sustav koji bi pokrивao sve naše životne situacije i potencijalne probleme. Kakve bi to posljedice imalo na prosječnog čovjeka? Što bi se dogodilo sa zdravim povjerenjem i spremnosti na određene neplanirane situacije, koje upravo život čine životom, nečim što se ne da na taj način strogo determinirati. Ne bi li to bilo svojevrsno tutorstvo nad životom?«²⁷ Očigledno, graditi kulturu isključivo na tehničkim ili racionalnim osnovama u konačnici dovodi do depersonalizacije, jer je smisao svih tih procesa primarno u tom da osoba bude »utrživa« i ono čime se može upravljati od početka do kraja proizvodnoga procesa.

b. Moć lišena odgovornosti

Osim depersonalizacije, kao goleme opasnosti, ono što u budućnosti Guardini vidi kao prijetnju jest i opasnost nasilne destrukcije i oboljenje duha. Opasnost nasilne destrukcije može dovesti do rata globalnih razmjera, jer iako smo imali svojevrsan romantičarski optimizam, koji je prethodio Prvom svjetskom ratu, koji je vjerovao da se ljudski duh ne može potisnuti trajno te da će istina prevladati, ipak je, kao što znamo, rat globalnih razmjera izbio. Slično i danas mi gajimo optimizam temeljen na određenim demokratskim uzusima i standardima, no pita se naš autor: »Jesmo li doista u situaciji da možemo reći da je svaka opasnost globalnoga rata izbjegnuta?«²⁸

Druga se opasnost sastoji u oboljenju duha, što je posljedica zanemarivanja te dimenzije u čovjeku, jer danas čovjek pati od praznine koja je posljedica odijeljenosti duha od tijela. Svijet mehanizama, formula, aparata krajnje je ne-duhovan i zastrašujuće prazan.²⁹ Osim duha, i tijelo je zapušteno te se Guardini zalaže za ponovno vrjednovanje tijela. No postavlja se pitanje o čemu u konačnici ovisi to zdravlje duha? Na tragu Platona i Augustina možemo reći da ono počiva na odnosu prema dobrom i svetom, znanju, pravednosti i ljubavi doslovno, a ne tek alegorijski. Kad

²⁷ Iako participiramo na tehnološkom napretku koji bi nam trebao omogućiti to da imamo više slobodnoga vremena, zapravo se događa nešto sasvim suprotno. Usp. R. GUARDINI, *Das Ende der Neuzeit/Die Macht. Ein Versuch zur Orientierung – Versuch einer Wegweisung*, str. 146.

²⁸ *Isto*, str. 155. Naime, povijest nas uči da čak iako smo imali određeni sustav koji je gajio uzvišenost pravednosti, ljudsko dostojanstvo, nepovrjedivost ljudskoga duhovnog i tjelesnog bića, pravo na privatno mišljenje, slobodu govora i sl., nisu li čak usprkos tomu nasilje i obmana postali dominantni? Ne treba gajiti iluzije, već treba biti potpuno svjestan da se to nije događalo u periodu nekakve anarhije, već u periodu kad smo imali teoretski i praktični sustav koje je bio vrlo dobro osmišljen.

²⁹ *Isto*, str. 156.; Na tu problematiku osvrće se i Domazet. Usp. A. DOMAZET, *Život u dijalogu s Bogom. Teologija i praksa molitve u spisima Romana Guardinija*, str. 75.-77.

se taj odnos poremeti, tada i duh oboli. Jednom kad istina izgubi značenje, kada se sveto ne percipira ili je krajnje izgubljeno, duh je ranjen i jedino rješenje onda se nalazi u obraćenju, a ne u psihologiji, kako to zapaža Guardini, a što vidimo da je i danas popularno.³⁰

Naime, svugdje postoji ta potreba da se otkriju unutarnji mehanizmi zašto se nešto događa na način na koji se događa. To je vidljivo i u psihologiji, pedagogiji, ali i u filozofiji i to je dobro jer predstavlja čovjekovu potrebu za znanjem, koja je u biti zdrava potreba. Međutim, trebamo razlikovati dva tipa znanja. Prvo je ono koje ponire duboko u stvar, proučava njezin kontekst, živi zajedno s materijom koju proučava i kreće se unutar nje, a drugi je tip znanja takav da razdire, preuzima i upravlja. Taj tip znanja stvara formule i zasniva se na prisili. Problem je upravo u tom drugom shvaćanju znanja koji sve pokušava svesti na apstraktne koncepte, iako neke stvari ostaju neobjašnjive i ne možemo ih obuhvatiti svojom svijesću. Postoje otajstvene, tajanstvene dimenzije koje čine naš život, jer u konačnici bitan dio života i jest ono nedokučivo, tamno, nesvjesno i iz toga korijena izlazi svijest. To je ono melankolično u nama, susret s tamnim temeljima bivstovanja gdje se uslijed naše kontingencije nazire čežnja za vrhunskom ljubavlju, dobrotom i Apsolutom.

Općenito gledajući, najveća opasnost koja leži u korijenu svih ovih opasnosti svakako je moć lišena odgovornosti, što dovodi do krajnje destrukcije svega ljudskog, čega su bili svjesni još u antici, pa se često govorilo o umjerenosti, tj. stvaranju određenog sklada da bi se očuvala egzistencija. Za Platona tiranin je bio onaj koji je gajio takvu negativnu moć i koji nije imao poštovanja prema bogovima i prema zakonu te je bio usamljena i prokleta figura. Međutim, danas je čovjek lišen normi koje bi ga nadilazile i univerzalno koristi moć za političke i ekonomske svrhe što u konačnici nema prethodnicu u prošlosti. Time vidimo kako je moć izgubila svoje usmjerenje i nastala je neravnoteža između energije i mjere, nagona i reda, što se samo pojačava kako etičke i religiozne norme slabe. Takvom perverzijom moći paralelno se događa i perverzija ljudske naravi same po sebi te je izuzetno opasno misliti da djelo može ostati izvan onoga koji je nešto učinio. U stvarnosti ono ga prožima i ono je puno prije nego što dosegne objekt svojega djelovanja. U tom kontekstu, Guardini ističe da kad neka »energija, materijal, struktura ili što već, dospije u područje čovjeka, ono u njemu zadobiva potpuno novi karakter. Ono nije više jednostavno priroda, već postaje elementom čovjekove okoline. Tu se otvara prostor slobode gdje su mogući i pozitivni i negativni ishodi, i važno je da čovjek sve te elemente dovede u ćudoredno-personalni red«. ³¹ U tom kontekstu naš autor smatra da čovjek »nepo-

³⁰ Usp. R. GUARDINI, *Das Ende der Neuzeit/Die Macht. Ein Versuch zur Orientierung – Versuch einer Wegweisung*, str. 157.

³¹ R. GUARDINI, *Konac novoga vijeka*, str. 83.-84.

sredna djelovanja prirode uvelike drži u šaci«, ali ipak ne drži to »držanje u šaci«. Naime čovjek, iako ima moć nad samim stvarima, on nema »moć nad vlastitom moći«. ³² Ono što se događa u tom kontekstu jest to da se »moć objektivizira«, tj. razvija se sama od sebe iz »logike znanstvenoga postavljanja pitanja, tehničkih problema ili političke napetosti«. Takva depersonalizirana moć u stvari je demonska, koliko god to otrcano zvučalo jer, kako ističe Guardini »ne postoji biće koje bi bilo bez gospodara«. ³³ Naime, prirodni zakoni postoje prema Bogu i priroda kao biće sama pripada Bogu. Jednako tako ako to ili bilo koje drugo biće pripadne čovjeku, ono mora pripasti čovjeku koji će biti odgovoran za to biće. Ako ste to ne dogodi, biće dolazi u posjed nečeg drugoga i naivna je zabluda novovjekovlja da priroda poput zalihe ostaje raspoloživa.

U korijenu svega leži ta ljudska volja za vlašću i čovjek objektivno vlada svijetom kroz znanje u smislu da on teži upoznati svijet da bi mu dao novo lice. To je ono što Bog čovjeku daruje prilikom stvaranja. U antici čovjek je to nastojao učiniti izražavanjem harmonije božanski oblikovanoga kozmosa i čovjeka, a srednji vijek to čini uređujući egzistenciju s polazišta autoriteta i svete moći koja ga nadilazi. Međutim, danas čovjek to čini tako da pokušava racionalno-funkcionalističkim tehnikama prirodu dovesti na koljena. Time se stavlja pred rizik da doživi sudbinu sličnu sudbini Ikara iz grčke mitologije. No, treba gajiti optimizam i shvaćati period krize kao priliku za novi početak. Taj optimizam nije onaj naivni optimizam u liberalnom kontekstu, u smislu da će se stvari same pobrinuti za sebe, kao ni optimizam historijskoga dijalektičkog materijalizma koji smatra da se stvari kreću nužno prema boljem. To samo koči šanse za pozitivnim ishodom jer u konačnici puno toga ovisi o odgovornosti slobodnoga čovjeka.

3. Utemeljenje istinske filozofije moći

S obzirom da smo vidjeli kako je i zašto je došlo do prekretnice u poimanju moći, sada namjeravamo vidjeti na kojim to temeljima Guardini gradi svoju filozofiju moći kao kontrapunkt dominantnim filozofskim promišljanjima o ovom problemu.

a. Biblijski i srednjovjekovni korijeni

Guardini razumijeva moć u biblijskom smislu, tj. da je čovjeku dana moć nad prirodom i nad vlastitim životom, moć koja pruža pravo i obvezu upravljanja. Ona se percipira kao esencijalni dio čovjeka. Osim toga, Guardini primjećuje da se već

³² Isto, str. 87.

³³ R. GUARDINI, *Das Ende der Neuzeit/Die Macht. Ein Versuch zur Orientierung – Versuch einer Wegweisung*, str. 103.

u Starom zavjetu testiranje u Edenskom vrtu odnosi na čovjekovu moć i njezinu uporabu, gdje se čovjeku jamči suverenost, ali samo pod uvjetom poslušnosti Bogu i služenju njemu.³⁴ No, upravo Sotona uništava tu relaciju Bog-čovjek, jer čovjek pada u zamku i nastaje nered u svijetu. Time se neokaljani aspekt moći izgubio.

U Novom zavjetu moć se shvaća kenotički, kao poniznost, što je naravno u suprotnosti s nekim modernim shvaćanjima toga pojma, gdje se poniznost percipira kao oblik slabosti, oblik onoga što Nietzsche naziva dekadencijom i »moralom sluge«. Međutim, istinska kršćanska poniznost, prema Guardiniju, odlika je hrabrih, a ne slabih. Tu vidimo kako se naš autor približava Boetijevu shvaćanju s početka. Važno je napomenuti kako i sveti Pavao ukazuje da je Bog sam ponizan kroz inkarnaciju Logosa i u konačnici ta se poniznost događa iz ljubavi. Dakle teološko poimanje moći, nadahnuo ovim biblijskom segmentom percipira moć kao poniznost gdje se iz ljubavi čovjek daruje za druge. Dakle, vidimo da je takvu moć nemoguće kontrolirati i stavljati u nekakve sustave jer ono što ju bitno usmjerava jest sloboda.

Općenito, Guardini vrlo afirmativno promatra i srednji vijek, gdje se zadržalo ovo biblijsko poimanje moći, gdje čovjek ne stavlja sebe u središte i život mu je ispunjen religioznošću, što se vidi primjerice nicanjem samostana, pojavom brojnih mistika, mislilaca i sl. U tom kontekstu javlja se i čovjekova silovita potreba za istinom da bi se iz nje izvukla duhovna konstrukcija postojanja. Srednjovjekovni se čovjek na taj način otvara punini bitka i uranja u istinu. Osim toga, srednji vijek podržava tzv. simbolični sadržaj postojanja, gdje su u središtu likovi koji označavaju sebe, ali istovremeno i ono uzvišeno do čega srednjovjekovni čovjek na osobit način drži i u čemu vidi onu istinsku moć. Pravi primjer za to su primjerice filozofsko-teološke sume, što ih čine »articuli«, »quaestiones«, »partes«, koji su u sebi izuzetno značajni jer se tu volja za istinom pokazuje i kao želja za oblikovanjem i tu je osobito važan red, disciplina u kojem »duh može obitavati«. ³⁵ Takvo je promišljanje, vidjeli smo, dijametralno suprotno promišljanju postmodernoga čovjeka, po kojem je istina, objektivnost, vrijednost i značenje nešto himerično te sve što možemo i trebamo imati jest sigurnost vlastitoga mišljenja.

Za razliku od postmodernoga, srednjovjekovni čovjek moć autoriteta ne osjeća kao okove, već kao točku odnosa prema apsolutnom. On respektira hijerarhijske strukture, što ne mora značiti da time mislimo (kako se to obično danas percipira) da su neki ljudi plemenitiji ili da su metafizički savršeniji i bolji od nekih drugih ljudi. Tu se jednostavno radi o davanju primjera, kao što je primjerice hrabri vojskovođa, učenjak koji je usmjeren prema istini, redovnik posvećen molitvi... Ti primjeri

³⁴ Usp. *isto*, str. 111.

³⁵ R. GUARDINI, *Konac novoga vijeka*, str. 30.

zdravih hijerarhijskih struktura, autoriteta, zapravo upućuju na metafizičku strukturu dobro i kvalitetno uređena društva i mogu predstavljati svojevrсно usmjerenje prema objektivnom redu vrjednota.

Ipak, Guardini je svjestan i nedostatka srednjovjekovlja koji je vidljiv u činjenici da unutar toga razdoblja čovjek nema volju za empirijski egzaktnom spoznajom zbiljnosti, što se događa kasnije. I tu ponovno možemo vidjeti da Guardini nije protiv tehnike i tehnološkoga napretka, kao ni protiv političkoga i ekonomskoga poretka današnjice. Naprotiv, on samo pokazuje dvoznačnost tehnike, politike i ekonomije koja depersonalizacijom moći katastrofalno prijeti čitavom čovječanstvu. Međutim, na tragu Guardinijevih promišljanja smatramo da je moć po sebi apsolutno neodvojiva od ljudske osobe te da je za utemeljenje istinske filozofije moći, a nasuprot toj izuzetno krutoj, egocentričnoj stvarnosti, osobito važno da čovjek prvo nauči kako kontrolirati sebe da bi mogao na globalnom nivou kontrolirati stvari.

b. Autentična egzistencija u realnosti i istini

Umijeće vladanja samim sobom i drugima uključuje to da osoba zna kako zapovijedati, ali jednako tako da zna i poslušati, tj. njegovati odgovornu disciplinu, koja nije puko utapanje u sustav koji guši pojedinca. Naime, danas na djelu imamo umjesto zapovijedi prisilu, a umjesto poslušnosti napuštanje sebe u krajnje bolesnom smislu. Ono se manifestira napuštanjem vlastite osobnosti, stavova, promišljanja, utapanjem u anonimno »se«, gdje jedan tip osoba to čini na pomalo apatičan način, dok drugi tip pojedinaca to čini vrlo aktivno, u smislu da takvom poslušnošću sustavu u stvari koristi sustav za isključivo vlastite svrhe, ništa ne čineći da se taj sustav usmjeri prema istini.

Da bi se vratio istinskom humanizmu, prirodi i kulturi, važno je da čovjek razvija krjeposti, koje će imati teonomno obilježje, koje nam jedino pomaže da, usprkos omasovljenju, uslijed birokracije i tehnike, ostanemo osobe u masi. To je istinska moć, a za nju nam nisu potrebne nikakve posebne strategije, programi ili planovi, već ostvarivanje odnosa s ljudima, njegujući ljudsko dostojanstvo, odgovornost i spremnost govoriti istinu uvijek i u pravo vrijeme. Preuzimanje odgovornosti bitno je jer čovjek mora biti svjestan da je duhovno biće, mora se okrenuti prema istini cjelokupnoga života, zahtjevima svoje nutrine, odnosno Boga. Bez toga on postaje žrtva svoje vlastite moći i u tom slučaju Guardinijeve slutnje globalne katastrofe ne čine se tako nereálnima. Zato je važno da čovjek iznova otkrije kontemplativni stav, da ga iskusi, tj. ne samo da govori o njemu.

Svuda oko nas vidimo aktivnost, organizaciju, djelovanja različitih oblika, no postavlja se pitanje što ih zapravo usmjerava? Što ih pokreće? Često to biva nekakva

unutrašnjost koja razmišlja površno, vođena korišću, impulsima moći, vlasništvom ili pak užitkom. Dakle, važno je iznova probuditi ljudske dubine i usmjeriti se prema biti stvari jer u tom leži autentična egzistencija. Mi često zaboravljamo da svaka stvar ima svoju esenciju i to je realnost. Problem nastaje onda kada se ne poštuje ljudska realnost. Spoznati bit stvari, znači spoznati istinu, a laž nastaje u onom trenutku kada drugomu nastojimo uskratiti stvarnost, realnost, pod uvjetom da razumijevamo istinu kao poklapanje uma sa stvarnošću. Danas na različite načine vidimo da se zlouporabom jezika, kako ističe njemački filozof Josef Pieper, zapravo zlouporabljuje i moć.³⁶ Laskanje, dodvoravanje, dobro promišljena retorika zapravo su često odraz nepoštivanja osobe u dijalogu, gdje komunikacije i nema te takva korupcija riječi samo je pokazatelj nietzscheovske volje za moći. Tu je riječ o instrumentalizaciji Drugoga. Riječi ne služe da bi prikazale realnost i istinu, već su puko sredstvo manipulacije. Tako je, prema Pieperu, cjelokupni javni diskurs odvojen od pojmova istine i realnosti. To je sve posljedica te sofističke korupcije riječi koja je na djelu. Moguće je da je čitava autentična stvarnost utopljena u moru propagandnih informacija i da osoba u moru informacija ne zna razlučiti bitno od nebitnoga. To je fenomen koji je ujedno zadivljujući, ali i zastrašujući. Čini se da je autentičnu realnost zamijenila fiktivna pseudorealnost koja se nameće kao stvarna u tolikoj mjeri da gotovo više nije moguće znati radi li se o istini ili ne.³⁷

Tako si mi samo umišljamo da živimo u demokratskom društvu, u kojem više nema totalitarizma. Doduše, možda i nema toga izvanjskog, eksplicitnog totalitarizma, međutim u pozadini stvari leži jedan barbarski totalitarizam čiji se korijeni nalaze u samom čovjeku i on se očituje u čovjekovoj samoizdaji vlastite nutrine i dostojanstva. Ta pornografija čovjekove nutrine ne može se riješiti slijepom vjerom da je ljudska narav dobra i da će sve skupa izići na dobro i riješiti se samo od sebe. Naprotiv, ništa se ne će riješiti bez toga da se čovjek otvoreno suoči s izdajnikom u sebi. Potrebno je samoga sebe predati i ne inzistirati na autonomiji koja u konačnici osiromašuje čovjeka.³⁸

c. Znanje, sloboda i moć

Osim samokontrole, smatramo da je za istinsku filozofiju moći važno razumjeti odnos znanja i slobode. Upravo to je danas najveći problem jer smo konstantno fokusirani na potpuno krive koncepcije znanja i slobode. Danas je naglasak na

³⁶ Usp. J. PIEPER, *Mißbrauch der Sprache, Mißbrauch der Macht*, Schwabenverlag, Ostfildern bei Stuttgart, 1988.

³⁷ Usp. isto, 22.-24.

³⁸ Usp. A. DOMAZET, *Život u dijalogu s Bogom. Teologija i praksa molitve u spisima Romana Gardinija*, str. 16.

»know how« znanju i slobodi »od«, a ne slobodi »za« koja uključuje odgovornost. Vidjeli smo da je upravo odgovornost važna za moć te, iako je čovjek praktički orijentirano biće, koje ovisi o mogućnosti da može proizvesti stvari koje će mu poslužiti u njegovim životnim potrebama, njegovo bogatstvo ne proizlazi iz tehnološke eksploatacije prirodnoga bogatstva, već iz čisto teoretske spoznaje stvarnosti. Njegova egzistencija biva ispunjenija što je više u stanju istraživati stvarnost. On se istinski aktualizira tek onda kada je u stanju djelovati kao spoznavajuće biće, kada je u stanju kontemplirati nad božanskim.³⁹

Kad god se čovjek uključi u potragu za teoretskim znanjem, on čini ono što želi i za čime čezne. To je istinska sloboda i moć i što je čovjek slobodniji, upušta se u teoretsko znanje koje je usmjereno prema istini i ničemu drugom. Naime, iskustvo pokazuje da onda kada kontempliramo nad stvarnošću u čistoj potrazi za znanjem i to bez obzira na neposredne praktične svrhe i posljedice te kažemo da je nešto istina, tada smo u stvari najmoćniji jer osjećamo ljudsku slobodu koja djeluje, osjećamo moć koja je inherentna istini, osjećamo temelje autentične humanističke (filozofsko-teološke) misli.

Zaključak

S obzirom da se mi sada nalazimo u periodu, vatimmovski rečeno, »slabe misli«, vlada mišljenje da su tzv. humanističke znanosti svojevrsan luksuz koji društvo može prihvatiti ili odbaciti bez nekih ozbiljnijih posljedica. Razlozi zbog kojih je to tako vidimo da leže u pogrješnom razumijevanju moći. U tehničkoj civilizaciji, moć se mjeri profitom, a takva mjerila potpuno su strana istinskoj filozofiji moći i samoj filozofiji. Istinska filozofija moći počiva na nekim drugim mjerilima, na onima na kojima počiva i moć same filozofije, a to je između ostalog, umijeće dobrog, istinitog prosuđivanja. Dakle, ako je nastava filozofije spriječila da barem dio ljudi u nekoj zemlji ne upadne u neku opasnu pogrješku ili se priključi nekim popularnim oblicima sofističke pseudo-filozofije ili padne pod utjecaj propagande i buke masovnih medija, smatramo da je već učinila puno za čovječanstvo i opravdala svoju nužnost.

Prema tomu, za ljudsku osobu u cjelini važnije su, kako kaže Aristotel, teorijske znanosti od praktičnih iz istoga razloga zbog kojega su praktične važnije od proizvodnih jer je njihov cilj nama imanentniji, intimniji. Proizvodne znanosti bave se izvanjskim stvarima, praktične usavršavaju naše djelovanje, dok teorijske usavršavaju naš duh i um. One nas čine boljim, moćnijim osobama. Dakle, bit moći jest u obrazovanju, no ne u onom koje nas stavlja u ovaj svijet, u kojem se često osjećamo

³⁹ Usp. J. PIEPER, *Mißbrauch der Sprache, Mißbrauch der Macht*, str. 33.-38.

kao »iza rešetaka«, nego u onom obrazovanju koje nas čini istinski slobodnim i moćnim osobama. Takvo obrazovanje ne odbacuje tehničke znanosti, ali ih uvelike nadilazi jer jedino je ono u stanju pojmiti bit znanosti. Filozofija je duhovno znanje o prvotnim počelima bitka, o cjelini bitka, ona nužno uključuje zauzimanje teološke pozicije, ali i jedno neizbježno retoričko pitanje: Jesmo li uopće svjesni te moći koja nam je darovana ili nam je ipak draža naša mala ćelija?

ROMANO GUARDINI'S PHILOSOPHY OF POWER

Šimo Šokčević*

Summary

The article discusses philosophical understanding of power with the thesis that Guardini's understanding of that concept reflects the true philosophy of power, but also that in the sense of the mysterious, the »theological«, the philosophy receives its authentic power. The first part analyzes the philosophical understanding of power, and the second part the domination of technique and depersonalisation of power. The third and last part examines ways of establishing the true philosophy of power on biblical and medieval roots through authentic existence and correct relationship between knowledge and freedom.

Keywords: Romano Guardini, power, technique, truth, philosophy, theology.

* Doc. dr. sc. Šimo Šokčević, Catholic Faculty of Theology in Đakovo, J. J. Strossmayer University of Osijek, P. Preradovića 17, 31400 Đakovo, Croatia, simo.sokcevic@djkbf.hr